

İRLANDA EKONOMİSİ VE KÜRESEL EKONOMİK KRİZ

Mustafa ÖZCAN*

Giriş: Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi'ni düzenli biçimde takip edenler, geçen sayıda yayımlanan “ABD Ekonomisi ve Mortgage Krizi Nereye Gidiyor” başlıklı makaleyi hatırlayacaklardır¹.

Dünya gündeminin ön sıralarında yer alan bir meseleye ışık tutacak bilgileri içeren; dahası, yazılı ve görsel basında sıklıkla dile getirilen ancak genelde içi boş bırakılan birçok kavramı yalın bir dille okuyuculara anlatan söz konusu makale, bu yazının ilham kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Şu nedenle: ABD ekonomisi kaynaklı bir krizin oluşumu ve küresel ölçekte yayılması ile büyük-küçük, zengin-fakir - veya Gelişmiş (GÜ) / Gelişme Yolunda (GYÜ) mi desek? – birçok ekonominin etkilendikleri ortadadır. Bunlardan biri de İrlanda'dır. Bahse konu ekonomik krizin en fazla hissedilmeye başlandığı 2007 yılının ikinci yarısında, “Kelt Kaplanı” mucizesinin beşiği Dublin'e yerleşerek, mucizeyi anlamaya çalışırken, birkaç ay sonra “Kelt Kaplanı bir balon mu?” sorusuyla karşılaştım. Önce “İrlanda mucizesi” başlığıyla, sonra “İrlanda mucizesi ve küresel ekonomik kriz” temasıyla kaleme almaya karar verdiğim makaleyi, dünya ekonomisinin gidişatına ilişkin olarak geçen sayıda yayınlanan incelemeden sonra, kapsamını daraltarak sunmaya karar verdim. “ABD Ekonomisi ve Mortgage Krizi Nereye Gidiyor” başlıklı makale işimin önemli ölçüde kolaylaşmasını, küresel krizle ilgili konulara girmeden, tamamen İrlanda'ya yönelmemi sağladı. Henüz anılan incelemeyi okumamış olanlara, okumaları yönünde tavsiye de bulunarak, İrlanda'ya geçelim.

1.İRLANDA EKONOMİSİ:

- Kapalı Ekonomiden İhracata Dayalı Açık Ekonomiye Geçiş ve Hızlı Kalkınma

İrlanda ekonomisinin son yıllarda kat ettiği mesafeyi ilgi çekici bularak, incelemek için pek çok neden bulunabilir. Bunlardan bir kaçını aşağıda hatırlatalım.

- İrlanda yirmi yıl önce Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biriydi. Bugün ise kişi başına GSYİH açısından AB içinde Lüksemburg'dan sonra ikinci en zengin (yaklaşık 41.000 Euro) ülkedir.

- 1990'lı yılların başında itibaren hiçbir Avrupa ülkesinin (ve gelişmiş ülkenin) kolay kolay elde edemeyeceği yüksek büyüme oranlarını yakalamıştır. 1995-2000 arası büyüme oranı ortalama %9.5'dir.

- Son yirmi yılda işsizlik oranı %14'ten %4'e gerilemiştir.

(*) *Başkatip, Dublin Büyükelçiliği*

¹ Babalı Tuncay, “ABD Ekonomisi ve Mortgage Krizi Nereye Gidiyor”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi-Sayı:28-Şubat 2008, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayını

-İrlanda 2007 Kasım ayında yayımlanan UNDP İnsani Kalkınma ve Yaşam Standardı İndeksi'nde 5. sıradadır².

- Son 20 yılda ekonomisi üç kat büyüyen İrlanda, yaratılan iş imkanları nedeniyle tarih boyunca göç veren bir ülke iken, göç alan ülke konumuna gelmiştir. 1991-2007 yıllarında 400.000 kişi İrlanda'ya göç etmiş, nüfus 800.000 kişi artarak 4.3 milyon'a yükselmiş ve 1861 yılındaki seviyesine ulaşmıştır.

- Kalkınmanın İtici Güçleri:

Peki, bu büyük atılım nasıl gerçekleşmiştir? Bunu anlayabilmek için önce, İrlanda Girişim, Ticaret ve İstihdam Bakanlığı'nca yayımlanan, İrlanda'nın sosyo-ekonomik alandaki başarı öyküsünü anlatan "Ireland Economic Profile" başlıklı çalışmaya bir göz atalım³. Başarının sırlarını – veya ipuçlarını- İrlandalıların kendi kalemlerinden aktaralım.

- Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekecek uygun ortamın yaratılması⁴.
- 1973 yılında üye olunan AB'nin Yapısal Uyum Fonlarının ihtiyaçlara göre belirlenen stratejik hedefler doğrultusunda kullanılması⁵.
- Dış ticarete (mal ve hizmet) uygulanan liberal politikalar.
- Genç ve dinamik nüfusun hızla büyüyen işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde kullanılması.
- Ekonomik gelişmeyi sürdürülebilir kılacak ortamın yaratılabilmesi için tüm ilgili kesimler (hükümet, işçi-işveren sendikaları, sivil toplum kuruluşları) arasında Sosyal Ortaklık (Social Partnership) yaklaşımının tesis edilmesi ve benimsenmesi⁶.
- Hükümetin pragmatik (faydacılığı esas alan) ve yaratıcılığı teşvik eden programları uygulaması ve yeni icatlara/fikirlere destek vermesi.
- Eğitim ve teknolojik gelişmeye verilen özel önem

Ekonominin 1990'ların başından bu yana büyümesinde, kalkınmanın artarak sürdürülmesinde rol oynayan ve şimdi de geçerli olan bu temel ilkeler İrlanda'yı dünyanın en serbest ve küresel ekonomiye bütünleşmiş ülkelerinden biri haline getirmiştir.

Bu noktada, başarının resmi kurumlarca yapılan açıklamasına ilave olarak, bazı diğer hususlara da dikkat çekmek gerekir. Örneğin, İrlanda'nın dışa açılmasını kolaylaştıran 1965 tarihli İngiltere-İrlanda Serbest Ticaret Anlaşması; İngilizcenin ana dil haline getirilmesinin sağladığı avantajlar; İngiltere'ye karşı tarihten kaynaklanan bazı sıkıntıların aşılaraq İngiliz sermayesinin ülkeye çekilmesinin önemi bunlar arasındadır.

Bir diğer önemli unsur ise Kuzey İrlanda sorununun, diyalog ve uzlaşma kültürüne öncelik tanınarak çözümlenmesidir. İrlanda adının daha ziyade terör olaylarıyla duyulduğu 70'li-80'li yıllar geride kalmış, iç güvenlik sorunları neredeyse bulunmayan bir İrlanda'ya kavuşulmuştur.

² İrlanda'nın önünde yer alan ülkeler sırasıyla İzlanda, Norveç, Avustralya ve Kanada'dır.

³ "Ireland Economic Profile için: <http://www.enterprise-ireland.com/SourceIreland/Ireland/Economy.htm>

⁴ Düşük vergi oranları, serbest piyasa kurallarının iyi işletilmesi vb.

⁵ Tek pazarın sağladığı avantajlardan azami ölçüde yararlanılmıştır.

⁶ Enflasyonun düşük seviyelerde tutulması ve işçi verimliliğinin yüksek kılınması bakımından sağladığı yararlarla ayrıca dikkat çekmekte fayda görüyorum

Bütün bu hususlara, tarih boyunca ABD'ye göç etmiş, bu ülkenin temellerini atmış, aralarından ABD Başkanları çıkarmış⁷, sayılarının 50 ile 70 milyon arasında olduğu söylenen, İrlanda kökenli Amerikalıların rolünü, özellikle ABD yatırımlarının İrlanda'ya gelmesindeki katkılarını eklemeliyiz. İrlanda'nın sosyo-ekonomik gelişiminden esinlenerek, benzer bir mucizeyi tekrarlamak isteyenler için, diğer tüm faktörlerin şu veya bu şekilde örnek alınması ve uygulanması belki mümkündür. Ancak, İrlanda kökenli Amerikalıların İrlanda'nın kalkınmasında oynadığı "sui-generis" rol İrlanda modelini uygulamak isteyenler için yeri doldurulamayacak bir unsurdur.

Şimdi, yukarıda genel olarak bahsettiğim kalkınmada rol oynayan belli başlı faktörlerin içini biraz dolduralım:

i. AB Üyeliği: AB üyeliğiyle İrlanda'nın şu temel kazanımları elde ettiği söylenebilir:

- 4,5 milyonluk küçük bir ülke olarak, "Tek Pazar"ın sunduğu zengin nimetlerden yararlanmasını bilmiştir.
- Küresel ekonomiyle bütünleşmesinde ve İngiltere'ye olan ekonomik bağımlılığının azalmasında AB'den yararlanmışır.
- Ortak Tarım Politikası ve Yapısal Uyum Fonları gibi AB mali kaynaklarını isabetli biçimde kullanmıştır. 80'lerin sonu ve 90'ların başı itibariyle AB'nden alınan mali kaynakların İrlanda'nın GSYİH'nin %5-6'sı civarında olduğu düşünüldüğünde, AB üyeliğinin bu alandaki yararı daha iyi anlaşılabilir. Alınan mali kaynağın %50 ila 70'i tarım sektörünün modernleşmesi için kullanılmıştır⁸.
- İrlanda'nın "Eurozone" alanına katılan ilk grup ülkeler arasında yer alması, ekonomi ve kamu maliyesi alanında ciddi gelişmeler sağlamıştır. AB pazarıyla daha ileri bütünleşmeyi mümkün kılan bu adım, uluslararası iş çevrelerinin İrlanda'ya olan ilgisini ve yönelimini daha da arttırmıştır.

ii. Dışa açık ekonomik büyüme stratejisi: Konuyu yabancı sermaye ve dış ticaret olarak ikiye ayırarak inceleyelim.

a) İrlanda'ya Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye (FDI): Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere, İrlanda'ya yapılan doğrudan yatırımların toplamı 2006 sonunda 119 milyar Euro'ya yaklaşmıştır. Bu noktada, birçok diğer faktörün yanı sıra vergi oranlarının oldukça düşük seviyelerde tutulmasının ekonomik büyümeye yardımcı olduğu görülmektedir. Kurumlar vergisi oranı 1 Ocak 2003 yılından bu yana tüm sektörlerde %12.5'tur. OECD tahminlerine göre, İrlanda'nın vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı %28 olup, AB15 için bu oran %40'lardadır.

Diğer yandan, ekonomik gelişmesine paralel olarak son yıllarda İrlanda da dışarıya yatırım yapan bir ülke haline gelmektedir. 2006 itibariyle İrlanda'nın yurtdışında 93.6 milyar Euro'luk yatırımı mevcuttur. İrlandalı firmalar son yıllarda artan biçimde elektronik, inşaat, bankacılık ve iletişim teknolojileri alanlarında yeni AB üyelerinde yatırımlar yapmaktadırlar.

---

⁷ ABD tarihinde önemli rol oynamış çok sayıda İrlanda kökenli şahsiyet vardır. Bunlar arasında Kennedy ailesi en başta gelenlerdendir. Halihazırda ABD Başkanlık seçimleri için yarışan Cumhuriyetçi aday Mc Cain ailesinin de İrlanda kökenli olduğu söylenmektedir. Kuzey İrlanda Barış Sürecinde önemli katkısı bulunan ABD eski Başkanı Bill Clinton ailesinin İrlanda kökenli olduğunu çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.

⁸ İrlanda'nın AB'nden aldığı katkılar zamanla azalmıştır. 2000 yılında aldığı katkı GSMH'sının yaklaşık %1'i civarındadır. Sosyo-ekonomik dönüşümünü tamamlayan İrlanda 2011'den itibaren ise Birliğe katkıda bulunan ülke konumuna geçecektir

Bununla birlikte, İrlanda'nın toplam dış yatırımlarının %55'inin İngiltere ve ABD'ye yönelik olduğunun altını çizmekte yarar vardır.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları /FDI-2005-06 (Euro milyon)⁹

Toplam FDI stoğu	2005	2006
İrlanda'dan yurtdışına	88.287	93.619
İrlanda'ya	138.620	118.901
Net Yatırım Dengesi	-26.343	-23.043

İrlanda mucizesini anlamak için, FDI'nın İrlanda ekonomisindeki yerine bakmak şarttır. Yabancı sermaye açısından en çok göze çarpan unsurlar şunlardır:

- Uluslararası bankacılık, sigortacılık ve yatırım fonları İrlanda'ya gelen toplam FDI'nın 1/3'ü ile 1/2'si arasındadır. Dublin içinde oluşturulan "Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi" (IFSC) olarak adlandırılan bölge, dünya sermaye hareketlerini yöneten belli başlı uluslararası firmaların temsilciliklerinin bulunduğu önemli bir üs haline gelmiştir. On binlerce insanın çalıştığı IFSC dünyanın en büyük 50 bankası ile 20 sigorta şirketinin yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır.
- 1995 yılında 21 milyar Dolar düzeylerinde olan İrlanda kaynaklı fonların, 2004'te 500 milyar Dolara, şimdilerde ise 1 trilyon Dolar seviyelerine ulaştığı öne sürülmektedir.
- Toplam FDI içinde ABD kaynaklı olanlar 60 milyar Dolar düzeyini geçmiştir. Bu, AB içindeki toplam ABD yatırımlarının % 7,6'sını, yurtdışındaki toplam ABD yatırımlarının ise % 3,5'ünü teşkil etmektedir.
- İrlanda'daki 580 ABD şirketi 100.000 kişiyi istihdam etmektedir. Bu rakam dolaylı istihdamla birlikte 225.000'e ulaşmaktadır. İrlanda'daki çokuluslu şirketlerin %60'ı ABD kökenlidir. ABD şirketleri İrlanda'da yılda 2,4 milyar Euro vergi ödemekte, çalışanlarına ödedikleri ücretler ile ülke içinde satın aldıkları mal ve hizmetler için 13 milyar Euro harcamaktadır. İrlanda'nın 88 milyar Dolar düzeyindeki toplam ihracatının 57 milyar Euro'luk kısmı da yine Amerikan şirketlerince yapılmaktadır.
- İrlanda, ABD sermayesinin bilgi teknolojileri alanında en çok yatırım yaptığı ülkeler arasında birinci, imalat ve kimya alanında ise dördüncü sıradadır.
- İrlanda'daki ABD yatırımları üretime yönelik iken, AB yatırımlarının IFSC çerçevesinde ve büyük perakende mağazaları (Marks&Spencer, Tesco, Dunnes stores vb.) alanında yoğunlaştığı görülmektedir. ABD yatırımlarının ise ihracata dönük, ileri teknoloji içeren, üst düzey eğitilmiş insan gücünün kullanıldığı alanlarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Bu noktada, yabancı sermayenin İrlanda'da faaliyet gösterdiği temel sektörlere kısaca bakmak yararlı olabilir.

⁹ Kaynak: İrlanda İstatistik Ofisi

Bilgi ve İletişim Teknolojileri: Dünyanın önde gelen 10 firmasından 7'si başta olmak üzere sektörün önemli firmaları küresel faaliyetleri için İrlanda'yı önemli bir üs olarak değerlendirmektedirler. Bunlar arasında IBM, Intel, Hewlet Packard, Dell, Oracle, Lotus, Microsoft ve Yahoo, Google ilk akla gelenlerdir.

Sağlık, Kimya ve İlaç Sanayi: Sektöründe dünyanın önde gelen 15 ilaç şirketinden 14'ü (Novartis, Pfizer, Alergan, GlaxoSmith Kline, Wyeth, Schering-Plough, Mercy Sharpe and Doehme başta olmak üzere) önemli faaliyetlerinde İrlanda'yı kullanmaktadırlar. Dünyanın en çok satılan 10 ilacından 6'si İrlanda'da üretilmektedir. Tıp alanında ileri teknoloji üreten 25 uluslararası şirketten 15'i yine İrlanda'dır.¹⁰

İrlanda'nın aşağıdaki tabloda sunulan başlıca ihracat mallarına bakıldığında, isimleri yukarıda aktarılan dünya ölçeğinde marka olmuş firmaların ürettiği, yüksek teknolojiye dayalı, katma değeri fazla ürünlerin ekonomik büyümenin sağlanmasının arkasındaki temel unsurlardan biri olduğu anlaşılacaktır.

İrlanda'nın İhracatında Başlıca Ürünler¹¹

SIRA	ÜRÜN	MİLYON DOLAR	2007 PAY %
1	Organik kimyasallar	18,816	22.7
2	Tıbbi malzeme ve ilaç	13,733	16.6
3	Büro ve otomatik bilgi işlem makineleri	11,372	13.7
4	Uçucu yağlar, esans maddeleri, tuvalet ve temizlik müstahzarları	4,955	5.9
5	Muhtelif imalat sanayi ürünleri	4,587	5.5
6	Elektrikli makineler, aksesuarları ve parçaları	4,549	5.5
7	Kimyasal madde ve ürünler	2,446	2.9

b) Dış Ticaret: Ekonomik büyümenin en önemli unsurlarından biri, şüphesiz ki gerek mal gerek hizmetler alanında uluslararası ticarete ve serbestliğe atfedilen önemdir¹². Bunu göstermek için birkaç çarpıcı hususu şöyle aktaralım:

- Bir hesaplama göre 1960 yılından bu yana değer bazında ihracat 40 misli artmıştır.
- DTÖ 2007 dış ticaret istatistikleri raporuna¹³ göre, istatistiklerine göre 111.1 milyar dolarlık mal ihracatı ile 29 uncu, 72.8 milyar dolarlık mal ithalatı ile 34. sıradadır. Nüfus bakımından ortalama 15 kat daha büyük olan ülkemiz ise 85.5 milyar Dolar ile 34. sırada yer almıştır.

¹⁰ "İrlanda İlaç Sektörü: Bir Başarı Öyküsü" adıyla İstanbul Ekonomi Danışmanlık tarafından hazırlanan ve Ekim 2007'de yayımlanan rapor, bu alanda İrlanda'nın gösterdiği atılımı ve İrlanda ekonomisinin başarılarını çarpıcı biçimde anlatmaktadır. (Ayrıntılı bilgi için: www.istanbul.com)

¹¹ T.C. Dublin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğince İrlanda İstatistik Enstitüsü verileri baz alınarak hazırlanmıştır.

¹² 157 ülke arasında İrlanda en liberal ekonomiye sahip 3. ülkedir. 2006 Index of Economic Freedom compiled by Wall Street F Journal and Heritage Foundation.

¹³ WTO International Trade Statistics 2007.

"http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2007_e/its07_toc_e.htm" adresinden ulaşılabilir.

- Hizmet ticaretinde ise 68 milyar dolarlık ihracat ile dünya 12.sidir. Ülkemiz ise 23.5 milyar dolar ile 28. sırada yer almaktadır.
- İrlanda'nın toplam ihracatının yaklaşık %35'i hizmet ihracatına dayanmakta olup, bu rakam aşağı yukarı ABD ve İngiltere'de kaydedilen oranlar civarında hatta biraz da üzerindedir. Bilgisayar hizmetleri bu gruptaki en önemli kalemi teşkil ederken, mali hizmetler, sigortacılık, ihraç edilen diğer önemli hizmetler kategorisinde yer almaktadır.
- İmalat sanayinde yapılan üretimin %85'i ihraç edilmektedir. İrlanda'da yabancı sermaye tarafından üretilen malların ise yaklaşık %95'inin ihraç edildiği görülmektedir.
- İrlanda'da faaliyet gösteren Intel, Dell ve Microsoft'un gerçekleştirdikleri ihracat, İrlanda'nın toplam ihracatının yaklaşık %20'sidir. İleri teknoloji ürünlerinin toplam ihracattaki payı %40'ın üzerindedir. Bu Avrupa ülkeleri içinde en yüksek oranlardandır. Bu etkileyici rakamların gerçekleşmesinde yabancıları çekecek uygun yatırım ortamının tesis edilmesi etkili olmuştur.
- Ekonomik gelişimine bağlı olarak, İrlanda'nın ticaret ortaklarının sıralamasında başta gelen ülkelerin yerlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. 1973'te İngiltere'nin İrlanda'nın ihracatında %55'lik paya sahip olduğu bu gün ise %16'ya düştüğü; İngiltere'nin yerini ABD'nin aldığı görülmektedir. 1990'da %9'iken bugün İrlanda'nın ihracatında ABD'nin payı %18'dir. İlk 10 sıradaki diğer ülkelerin ise AB üyeleri oldukları aşağıdaki tabloda görülmektedir¹⁴.

İrlanda'nın Genel İhracatında Belli Başlı Ülkeler (2007-11 Aylık)¹⁵

SIRA	ÜLKE	MİLYON DOLAR	2007 PAY
1	ABD	15,029	18.1 %
2	İngiltere	13,586	16.4 %
3	Belçika	12,297	14.8 %
4	Almanya	6,187	7.5 %
5	Fransa	4,732	5.7 %
6	Hollanda	3,189	3.8 %
7	İsviçre	3,029	3.7 %
8	İspanya	3,014	3.6 %
9	İtalya	2,898	3.5 %
10	Kuzey İrlanda	1,632	2.0 %
11	Japonya	1,582	1.9 %
12	Çin	1,150	1.4 %
13	İsveç	927	1.1 %
14	Avustralya	774	0.9 %
15	Malezya	649,2	0.8 %

İrlanda'nın Genel İthalatında Başlıca Ülkeler (2007-11 Aylık)

SIRA	ÜLKE	MİLYON DOLAR	2007 PAY
1	İngiltere	17,032	29.8 %
2	ABD	6.618	11.6 %

¹⁴ Türkiye İrlanda'nın ihracatında ilk 20 içinde yer almamaktadır.

¹⁵T.C. Dublin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğince İrlanda İstatistik Enstitüsü verileri baz alınarak yapılmıştır..

3	Almanya	4.864	8.5 %
4	Çin	4.370	7.7 %
5	Hollanda	2.426	4.2 %
6	Fransa	2,339	4.1 %
7	Japonya	1.493	2.6 %
8	Norveç	1.342	2.4 %
9	İtalya	1,328	2.3 %
10	Kuzey İrlanda	1,230	2.2 %
11	Belçika	1,180	2.1 %
12	İspanya	902	1.6 %
13	Güney Kore	793	1.4 %
14	Singapur	761	1.3 %
15	Tayvan	696	1.2 %

iii. Demografik etkenler, eğitim: İrlanda nüfusunun %40'dan fazlasının 25 yaş altında olduğu, eğitime verilen önemin de etkisiyle bu durumun ekonomik faaliyetlere katılabilecek dinamik bir işgücü potansiyeli yarattığı görülmektedir. Son yıllarda toplam nüfusun %10'una ulaşan, önemli bölümü yeni AB ülkelerinden gelen yabancıların işgücü piyasasına girmesi, özellikle bazı sektörlerde kalkınmayla birlikte artan işçi ücretlerini bir ölçüde rahatlatmış ve emek-yoğun çalışan (turizm, otel, imalat sanayi, inşaat, tarım vb.) sektörlerdeki firmaların rekabet gücünü bir süre daha muhafaza edebilmelerine yardımcı olmuştur. Yine de, emek piyasasında gerek ücretler gerek sosyal katkılar nedeniyle 90'lı yıllara göre çok önemli seviyelerde artan ücretler nedeniyle İrlanda'nın uluslararası rekabet gücünün olumsuz biçimde etkilediği, bu durumun ise verimlilik artışları ile dengelenmesiyle çalışıldığı görülmektedir.

Eğitim ve öğretim İrlanda'nın bilgiye dayalı ekonomisinde öncelikli bir konumdadır. Bu çerçevede, 2000-2006 yılları arasında 12.6 milyar Euro tutarında yatırım yapılmıştır. Eğitimdeki temel hedeflerden biri, ekonomi için gerekli sektörlerde insan gücü yetiştirilmesidir. Eğitim sisteminin rekabet edebilir bir ekonomiye destek olabilmesini ölçen bir araştırmada İrlanda 60 ülke arasında ikinci olmuştur¹⁶.

iv. Bilim ve Teknoloji: İrlanda'nın son yirmi yıldaki sosyo-ekonomik gelişiminde bu alandaki çalışmalara verdiği önem yadsınmamalıdır. ABD'nin teknolojik araştırmalar alanında önde gelen üniversitelerinden olan Georgia Institute of Technology, 1999 yılından itibaren İrlanda'yı bu alandaki belli başlı ülkeler arasına dâhil etmiştir. İrlanda, çeşitli ölçütlere bakılarak titizlikle oluşturulan ve hâlihazırda 33 ülkenin yer aldığı listeye araştırma ve geliştirme alanında yaptığı yatırımlar nedeniyle alınmıştır. Bazılarının haklı olarak öne sürdüğü, İrlanda'nın AR-GE alanındaki yatırımlarının halen AB ve ABD ortalamalarının oldukça altında kaldığı¹⁷ görüşü doğru olmakla birlikte, İrlanda'nın hangi noktadan çıkarak buralara geldiğinin de unutulmaması gerekir.

2007-2013 yılları için hazırlanan "Bilim, Teknoloji ve Buluşlar" Stratejisi ile, bilimsel ve teknolojik gelişmelere açık, buluş üreten bir toplum yaratarak ekonomik ve sosyal

¹⁶ The IMD World Competitiveness 2005

¹⁷ İrlanda'nın R&D yatırımları 2006'da GSYİH'nin %1.32'sine ulaşmıştır. AB25 için bu rakam %1.9, ABD için %2.6 vw Japonya için %3.2'dir. AB'nin Lisbon 2010 hedefi ise %3'tür.

kalkınmayı sürdürülebilir bir çizgide geliştirmeyi öngören İrlanda, bu çerçevede 6.2 milyar Euro'luk yatırım yapmayı öngörmektedir.

2. KÜRESEL EKONOMİK KRİZ VE İRLANDA EKONOMİSİNE ETKİLERİ:

Tabiatıyla dışa açık, yabancı sermaye ile büyüyen, gelişen İrlanda, dış ekonomik gelişmelerden özellikle de ABD'deki ekonomik durumdan yoğun olarak etkilenmektedir.

2007 sonunda yayınlanan bir IMF raporu, ABD ekonomisi durgunluğa girdiği takdirde, ABD'nin ticari ortakları arasında en fazla İrlanda'nın etkileneceğini ortay koymaktadır. Verilen rakamlar ilgi çekicidir. ABD'nin büyüme oranında yılda %1'lik düşüş, İrlanda'da %1.75'lik azalışa neden olmaktadır. Aynı oran Euro Bölgesi için %1.5, İngiltere için %0.25'dir.

İrlanda Ekonomisinin 2007'deki performansına bakış:

Son on yıldır Avrupa'nın en güçlülerinden biri şeklinde gösterilen İrlanda ekonomisinde sıkıntıların yansımaları kendini İrlanda borsasının (Iseq) 2007'deki kötü performansı ile göstermiştir. Iseq 2007'de %26.3 değer kaybederek AB'nin en kötü performans gösteren borsası olmuştur. Değer bazında hisse senetlerinde yaklaşık 26 milyar Euro'luk kayıp yaşanmıştır¹⁸.

"Kelt Kaplanı"nın gerçek bir ekonomik güce dayanmadığı, "balonun sönmekte" olduğu yönünde görüşler dile getirilmeye başlanmıştır. Borsanın değer kaybında ve genelde ekonominin zayıflamasındaki etkenler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- i) En önemli neden İrlanda konut piyasasındaki çöküştür. 2006'da 93 bin konut inşa edilmiştir. 2007'nin özellikle son çeyreğinde başlayan durgunluk nedeniyle bu rakamın 40 binlere inmesi beklenmektedir. Konut sektörü ekonominin itici gücüdür. Her 10.000 konutun büyümeye etkisi %1 olarak hesaplanmaktadır. Sorunun kökleri 2004'e uzanmaktadır. Hükümet harcamalarının da etkisiyle piyasada oluşan canlılık, İrlanda bankalarının kredi koşullarını kolaylaştıran ve kredi miktarlarını arttıran stratejileri, gayrimenkul piyasasına yönelişi arttırmıştır. Böylece, "konut fiyatları" ile "inşaat sektöründe faaliyet gösteren şirketler ve onlara kredi veren bankaların" borsadaki hisseleri aşırı değerli hale gelmiştir. ABD'de başlayan ve küresel ölçekte yayılan ekonomik çalkantının tetiklemeyle şişen balon 2007'nin ikinci yarısından itibaren sönmeye başlamış, yabancılar borsadan çıkmış; kredi şartları/maliyetleri güçleşmiştir. İnşaat sektörünün ekonomide ve genel istihdam düzeyinde yüksek paya sahip olması kaygı yararmaktadır. Bazı tahminlere göre, inşaat sektöründe 2008'de artacak küçülme nedeniyle 65.000 kişi işinden olacak, hükümet 3,5 milyar Euro gelir kaybına uğrayacaktır.
- ii) Dışa tamamen açık pazar ekonomisine sahip olmak küresel çıkışlarda olduğu gibi inişlerde de doğrudan etkilenmeye yol açmakta, krizlere karşı dayanıklılık gücünü zayıflatmaktadır. Küresel piyasalarda işler kötüye gidince içsel

¹⁸ En fazla kaybeden hisse senetleri, "finans ve emlak sektörlerinde" iş yapan firmalara aittir. Örneğin finans sektöründe çalışan "Irish Life and Permanent" şirketinin hisseleri %41, "Bank of Ireland"ın hisseleri %39, "Anglo Irish Bank"ın hisseleri ise %29 değer kaybetmişlerdir.

sorunların da etkisiyle krizlerle karşılaşmaktadır. ABD'deki, "subprime mortgage" (yüksek riskli tutsat) piyasasında başlayan krizin küresel ölçekte yayılması ve kredi/nakit para temininin daha maliyetli ve zor hale gelmesi ile şirketlerin ekonomik faaliyetlerini yavaşlatmaları, istihdam daraltıcı tedbirler almaları reel sektöre olumsuz biçimlerde yansımaktadır. Bazı ekonomistler İrlanda mucizesinin orta ve uzun vadede sürdürülebilirliğini sorgulamakta, ekonomiyi daha rekabetçi kılacak adımlar atılmadığı takdirde, dış yatırımların azalacağını öne sürmektedirler. IMF'nin İrlanda ekonomisi hakkında yayımladığı 2007 raporunda, İrlanda'da ücretlerin diğer ülkelere göre daha hızlı artmasının, verimlilik artış hızında görülen yavaşlamanın ve Euro'nun Dolar karşısında değer kazanmasının İrlanda ekonomisinin rekabet gücünün azalmasına zemin hazırladığının altı çizilmektedir.

- iii) Bir diğer sıkıntı altyapıdaki yetersizliklerdir. Yapılan yoğun yatırımlarına rağmen, İrlanda, altyapı yeterlilik düzeyi bakımından 16 gelişmiş ülkenin içerisinde 13'üncü sıradadır. Ekonomi uzmanları 2020 yılına kadar 140 milyar Euro altyapı yatırımı yapılması gerektiğini belirtmektedirler. 2007-2013 dönemini kapsayan Ulusal Kalkınma Planı uyarınca gerçekleştirilmesi öngörülen proje ve yatırımlar 184 milyar Euro'yu bulmaktadır. Bu hedefin yerine getirebilmesi, önümüzdeki 7 yıllık dönemde ortalama % 4-4,5 oranında büyüme hızı, yılda % 2'yi geçmeyen enflasyon oranı ve rekabet gücünün muhafazası gibi makro ekonomik hedeflerin tutturulabilmesine bağlıdır. Bunun için ihracata tekrar hız kazandırılması önem arz etmektedir. Ancak küresel krizin de etkisiyle bu rakamların tutturulabilmesi güç gözükmektedir.
- iv) Avrupa Merkez Bankası'nın faizleri yüksek tutması, Euro'nun başta Dolar olmak üzere diğer para birimleri karşısında değerli hale gelmesi ihracatçı İrlanda firmaları açısından tercih edilmeyen bir durum yaratmaktadır. İrlanda'nın ihracat performansının kısa vadede büyük bir artış göstermesi beklenmemektedir. İrlanda'nın ihracat artış hızının 2001 yılından sonra yavaşlaması nedeniyle, ekonomik büyüme ihracattan ziyade iç talepteki artıştan beslenmektedir. Bu ise uzun vadede risklidir. 4.5 milyonluk bir ekonomide iç talepteki artış sürdürülebilir görülmemektedir. Bu çerçevede ihracata hız kazandırılmadığı takdirde, iç talebin düşmesiyle birlikte yüksek ekonomik büyüme oranlarını koruma olanağının ortadan kalkacağı öne sürülmektedir. İhracat önceki yıla göre 2007'de sadece %2.4 oranında artmıştır. Diğer yandan, dış satımın en önemli kalemleri arasındaki bilgi teknolojileri, bilgisayar ve ilaç sektörlerinde uluslararası rekabetten kaynaklanan baskı ihracat artış hızına olumsuz etki yapmaktadır. İrlanda, 2000'li yıllarla birlikte Doğu Avrupa ülkeleri ile Çin, Hindistan, Malezya, Singapur gibi yükselen ekonomilerin rekabetçi baskısıyla karşılaşmıştır. İrlanda'nın hem uluslararası pazarlarda bu ülkeler menşeli ürünlerle artan biçimde rekabet etmek, hem de dış yatırım çekebilmek için maliyetleri düşürmesi gerekmektedir. İrlanda'nın düşük kurumlar vergisi, rakip ülkelerin benzer şekilde vergi oranlarını düşürmeleriyle birlikte dış yatırımcı için eski cazibesini yitirmektedir.
- v) Hükümetin son yıllarda kamu harcamalarını çok büyük ölçüde arttırması, ayrıca maaş/ücret artışlarının da sürekli biçimde sürdürülmesi enflasyonu %5'lere çıkarmıştır. Bu ise, yukarıda açıklanan gayrimenkul fiyatları ile borsadaki aşırı değerlenmenin yanı sıra, hem tasarrufları azaltmış hem de tüketici güvenini

zayıflatarak piyasalardaki dengeleri bozmuştur. Dublin, UBS tarafından 2007 yılında yapılan bir araştırmaya göre dünyanın en pahalı 3. kenti olmuştur. En fazla gelir (personal net earnings) açısından ise dünya ikincisidir¹⁹.

- vi) Petrol ve doğalgaz gibi enerji ürünlerinin fiyatlarındaki artışlar enerjide büyük ölçüde dışa bağımlı İrlanda'yı olumsuz etkilemektedir.

ABD ekonomisinin kötü bir performans sergilemesi ve Doların değer kaybının sürmesi en olumsuz sonuçlar doğurabilecek riskler olarak değerlendirilebilir. Özellikle ihracat açısından, ABD'nin ithalat talebinin azalması ihracatı miktar bakımından düşürecek, diğer yandan, ihracat mallarının Dolar bazındaki değeri artarken, İrlanda şirketlerinin karları Euro bazında azalacaktır. İngiltere ekonomisinin yavaşlaması ve İngiliz Sterlini'nin değer kaybetmesi beklentileri gerçekleşirse, bu da İrlanda ekonomisi için ilave bir sıkıntı yaratacaktır.

Sonuç: 2008'in ilk çeyreğinde olunmasına rağmen, Hükümetin 2008 bütçesindeki öngörülerinin çoğunun gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı öne sürülmektedir. Örneğin son yirmi yılın en kötü büyüme oranının %1.6 ile 2008'de gerçekleşeceği, işsizliğin %6'yı aşabileceği kaydedilmektedir. Yıllardır fazla veren bütçenin 2008'de en az 3,8 milyar açıkla kapanması beklenmektedir. Enflasyon hızla artmaktadır²⁰.

Küresel ekonomideki olumsuz gelişmeler ve bunların yansımaları (konut piyasası gibi) nedeniyle İrlanda için 2008'in oldukça zor geçeceği en üst düzey Hükümet yetkililerince bile kabul edilen bir gerçektir. Bununla birlikte, ekonominin sağlam temeller üzerine oturduğu, krizin etkilerinin 2009'a kadar devam etmekle birlikte, zamanla azalacağı da söylenmektedir.

2001-2003 yılları arasında dünya ekonomisinde yaşanan yavaşlama sırasında İrlanda ekonomisinin kısa bir duraklama dönemine girmekle birlikte, dayanıklılığını ispat ettiği ve fazla etkilenmediği hatırlanacaktır. 2000'lerin başında ABD ekonomisindeki yavaşlama ve bilgi-iletişim teknolojileri sektöründeki küresel daralma, İrlanda'da büyümeyi, ihracat ve istihdam artışını yavaşlatmış, yabancı sermaye girişi ve yatırımları bir miktar düşürmüştü. Ancak bu durum uzun sürmemiş, ekonomik göstergeler 2003 yılından itibaren tekrar yükselişe geçmişti. Tabiatıyla küresel ekonomide o dönemde yaşanan sorunlarla şimdiki sıkıntılar arasında farklar bulunmaktadır. Ancak, İrlanda ekonomisinin o tarihlerde gösterdiği direncin, içinde bulunduğumuz dönemde "kazanın az hasarla" atlatılabileceği yönündeki umutları yeşerttiği düşünülmektedir. Kamu sektörünün altyapı projelerine yatırım yapmaya devam etmek yönündeki kararlılığı, ticari gayrimenkul piyasasının canlılığını nispeten sürdürüyor olması, ekonomide için olumlu unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, altyapı harcamaları ile iç talep ve ihracatta sağlanabilecek artışların inşaat sektöründeki küçülmenin yaratacağı olumsuz etkileri dengelemesi de umut edilmektedir.

Kelt Kaplanı'nın son yıllarda olduğu gibi küremeye devam etmesi, küresel krizle bağlantılı olarak ortaya çıkan yapısal sorunlarına üreteceği çözümlere bağlıdır. Ancak, gelişmelerin sonucundan bağımsız olarak, İrlanda'nın son yirmi yıldaki olağanüstü performansının gölgelenmemesi gerektiği düşünülmektedir.

¹⁹ Bu konuda http://www.citymayors.com/economics/expensive_cities1.html adresinde detaylı bilgi yer almaktadır.

²⁰ Gıda ve içeceklerde 2008 Şubat ayı itibariyle yıllık fiyat artışı %8,5'tur. Süt, ekmek, un, yumurta gibi temel ihtiyaç mallarındaki artışlar yıllık %20 ile %45 arasında değişmektedir.